

ÚJ KELET

FÜGGETLEN NAPILAP – ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ: DR. MARTON ERNŐ

2009. július 30.

12. OLDAL

DR. CSERMÁK ZOLTÁN RIPIORTJA

ÚJ KELET

A csodálatos idegen

Zsidó közösségek Tunéziában

Pészahot, a zsidók egyiptomi kivonulásának tünnetét követő 33. napon étellel telnek meg Dzszerba ódon városainak falai, zsidó zarándokok ezrei érkeznek a földközi-tengeri szigetre. A vigalom, a tömeg látványa elfeledteti azt a szomorú tényt, hogy az egykor százezres lelket számláló tunéziai közösség mára néhány ezerre apadt, s szinte mindenki név szerint ismeri a másikat. A szülőföld varázsa viszont megmaradt, az Izraelbe, Franciaországba, Amerikába elvándoroltak emlékezetében kitorolhelhetetlen az ősi föld képe, s ez az érzés apáról fiúra száll.

Nincs könnyű helyzetben, aki a tunéziai zsidóság krónikásának szerepére vállalkozik. Az elvett található írásos emlékek mellett a gazdag szájhagyományból kell kirostálni a képzelet elemeit. Az utóbbiak szerint, az első zsidó közösség Salamon király uralkodása alatt érkezett Dzszerbára, más feltételezés alapján az első telepések Salamon templomának lerombolása után, a babiloni fogság elől menekülve jutottak el a virágzó földre.

A Római Birodalomban Africa provincia a császárság éléskamrája volt, a gazdag tartományban egymás után épültek a mezővárosok. A gabona, olaj, márvány kereskedelmében a zsidók is felhasználhatták szerteágazó kapcsolataikat, s jó adófizetők lévén nem szenvedtek hiányt semmiben.

A 140 éves bizánci uralomra a leszármazottak nem emlékeznek szívesen, az összeütközések min-

• Dzszerbai zarándoklat (a szerző felvétele)

dennaposok voltak. A VII. században az arab hódítás kezdeti szakaszában az együttélés még zavartalan volt, a vallási intolerancia erősödésével azonban az üldözések is kezdetét vették. A két rokon nép közötti béke a XIII. század elejére tért vissza a régi medrébe.

A helyi közösség a XV. században az ibériai és szicíliai zsidóság kiűzetése nyomán lényegesen bővült. A magas műveltségű, a bölcséletben, a szentírás-magyarázatban és a világi tudományokban is jártas szefárd bevándorlók új szintet hoztak a provinciális afrikai közösségek életébe, de a kezdeti együttélés nem volt konfliktusmentes.

Tunisz a XI. században vált a tunéziai zsidóság központjává. A közösség a hafszidák közel három és fél évszázados uralma, s az ezt követő török hódoltság alatt viszonylag békében élt, s a népesség is szépen szaporodott. Nyelvük is egységesedett, a héber, a berber és az arab nyelv keveredett a közhasználatban, mára a tuniszi zsidók családjaikban az arabot beszélik. A zsidónegyed, a Hara később a városrendezés áldozatává vált, zsidó emlékek viszont bőségesen találhatók Tunisz óvárosában, a Medinában. Az erkélyeken, ajtókon megmaradtak a szimbólumok, betérve a régiségboltokba is meglepően sok a használati és kultikus tárgy.

Tunézia 1881-ban lett francia protektorátus. Tunisz e gyarmati

időszak alatt vált világvárossá, tágas utak épültek, korszerű infrastruktúra szolgált a lakosok kényelmét. A zsidóság megnyugvással fogadta az európai nagyhatalom demokratikus intézkedéseit, anyanyelvi szinten tanulta meg a franciát, így az európai hittestvéreikkel is szorosabbá adott ki, kulturális élete is virágzott.

A német kollaboráns Vichy-i igazgatásban a helyi közösség a biztonságát 50 kg arannyal még meg tudta váltani, az 1942 novemberétől 1943 májusáig tartó német megszállás alatt azonban rájuk is elhurcolások vártak, de az embertelenségek ellenére az áldozatok száma viszonylag kevés volt.

1956 Tunézia függetlenné válásának az éve. Noha az évszázadok során a közösségek kapcsolata az iszlám lakossággal konfliktusmentes volt, az új érában a zsidóság elbizonytalanodott, s ezt az érzést számos állami intézkedés, - mint a régi zsidó temető egy részének felszámolása, iskolareform, bírósági

Folytatás a következő oldalon

• Zsinagóga Tunéziában (a szerző felvétele)

Folytatás az előző oldalról

reform – is erősítette. Ekkor kezdődött a zsidóság kivándorlása javarészt Franciaországba és Izraelbe. A kivándorlás okairól kérdeztük Dr. Mhamed Hassine Fantar, történészt:

„A tunéziai zsidóság kivándorlásának kérdése összetett. Az okok inkább gazdasági jellegűek, s nem kimondottan az intolerancia és a kirekesztés eredői – véli a Tuniszi Egyetem tanára, majd hozzateszi: „Az államosítás érzékenyen érintette zsidó testvéreinket is, mint számos muzulmán, közülük is sokan az ország elhagyása mellett döntöttek, s máshol vélték megtalálni jövőjüket.”

A zsidóság tuniszi központja az Avenue de Paris-n lévő Nagy zsinagóga. A tehetősebb polgárok már a XX. század első felében a középkerület, festői, de az egészséges életre alkalmatlan Harából a modern negyedbe költöztek, s a hitközség egy új, korszerű imaház építésére is vállalkozott. Az épületet 1938-ban adták át, grandiózus méreteit tervezője, Victor Valensi, az akkori közösség méreteihez szabta. Napjainkban csak esküvőkön, nagyobb ünnepeken telik meg, a hívők inkább a kis imatermet használják. A zsinagóga nem maradt meg a béke szigetének, az 1967-es Hatnapos háború alatt egy merényletben károkat szenvedett. Az 1998. évi felújítás során nyerte vissza egykori fényét.

A templommal szemben kóser mézsárszék, nem messze tőle iskola működik, a tanulók száma száz körül van.

A Tunisz melletti szép tülülőhelyen, La Gouletben található a zsidó Óregék Otthona. Az intézmény 50 férőhelyes, jelenleg 35 idős sze-

mély lakhelye. Az ápolószemélyzet tunéziai, nagy szeretettel és hozzáértéssel gondozzák az időseket. Amikor az igazgatónak feltettük a provokatív kérdést: hogy tudja fel dolgozni a személyzet az ismétlődő izraeli-palesztin konfliktusokat, a válasz lakonikus volt: „a gondos ápolás megmarad, a mosoly viszont sokáig eltűnik az arcokról.”

Le Kef, a nyugati határvidék fővárosa, a római kor óta fontos szerepet játszott az ország történelmében. A fontos kereskedelmi út mentén fekvő, jól védett város hajdan népes zsidó közösség otthona volt. Legtöbbjük ősei berberek voltak, akik még az arab hódítás előtt veték fel a zsidó hitet. A háború után 357 lelket számlált a hitközség. Az elvándorlás e közösséget is érzékenyen érintette. Az imaház is gazda híján félig romba dől, a város később felújította ugyan, ma már hívek hiányában csupán múzeum. Az utolsó elvándorló, Madame Kouka 1984-ben adta át kulcsát a Nemzeti Örökség Intézetének.

Dzserba, szép szeglete a világnak, ideális fekvése, termékeny kertjei vonzották a birtokolni vágyókat. Földjén vandálok, bizánciak, szicíliai normannok, spanyolok, törökök adták egymásnak a kilincset. Különösen fényes karniert futott be a hírhedt kalózezer, Dragut, aki törököktől támogatva sikeresen szállt szembe a spanyol armádiával is.

A dzserbai zsidóságról az első írásos emléket a kairói genizahban találták: az irat szerint a XII. században a dzserbai zsidók élénk kereskedelmi kapcsolatban álltak egyiptomi hitestestvéreikkel. Mára a két településen, Hara Kibirában és Hara Sghirában mintegy ezerkét száz zsidó lakos él, intézményeik

• A tanító úr (a szerző felvétele)

jól működnek, nagy gondot fordítanak az ifjúság nevelésére.

Hara Sghura nevezetessége a híres zsinagóga, a Ghriba, aminek jelentése csodálatos, fensőséges, de mint több arab szónak, ennek is számos más értelme is van: idegen, magányos, kirekesztett. Története is a legendák világába nyúlik vissza. Az emlékezet egy asszonyról szól, aki Jeruzsálemből érkezett ide gyalog, s megpihent Dzserban. Egyedül volt és alamizsnából élt. Amikor egy tűzben meghalt, a konyhája porig égett, de az ő teste sértetlen maradt.

A templomot a zsidóság szent helynek tekinti, a hívek évszázadok óta keresik fel. A zarándoklatnak volt egy praktikus oka is, az ismerkedés, a fiatalok összeházasítása. A zsinagóga mai formáját a XIX. században nyerte el, 1920-ban renoválták. A zarándokhely fenntartására egy praktikus szokás alakult ki, a licit. A vendégek emléktárgyakra ígérhetnek rá, a befolyt pénzzel a hitközséget támogatják. A tömeg ünnepeket együtt, körülviszik a két falun a zsidóság legrégebbinek tartott tóratekeresét.

Nagyon sok a fiatal, akiknek már nincsenek ugyan emlékei az ősi földről, de kötelességüknek tartják felkeresni a Ghribát.

Tunéziában egy ősi közösség tagjai a lét s a nemlét határán élik mindennapjaikat, őrizve emlékeiket, függve a világpolitika rezdüléseitől. Elégedettek a sorsukkal, de a jövőről ritkán szólnak. A pészahot követő 33. napon viszont eltűnik homlokukról a felhő, találkozhatnak távolba szakadt barátaikkal, szeretteikkel, ünnep költözik a lelkükbe.

A hitet a civilizált országokban magánygynek tekintik. Ők ezt másként érzik, erre tanítja őket múltjuk, nehezen megélt hétköznapjaik, s a mítikus sorstárs, kiről csak úgy szólnak: a Csodálatos Idegen.

Dr. Csermák Zoltán
kiemelt szerkesztő,
Magyar Televízió

A tunéziai zsidóság életéről e sorok írója és munkatársai egy filmet is készítettek, amit a budapesti Zsidó Nyári Fesztiválon, augusztus 31-én mutatnak be.

• Kisdíákok a dzserbai zsidó iskolában (a szerző felvétele)